מתני' המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ר"א אומר [א]כשיגרשנה ידור הנאה רבי יהושע אומר אינו צריך כיוצא [א] בדבר ארשב"ג אף [ה]הערב [ב]לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה ידירנה הנאה שמא יעשה קינוניא על נכסים של זה ויחזיר את אשתו: **גמ'** במאי קמיפלגי רבי אליעזר סבר אדם עושה קינוניא על ההקדש ורבי יהושע סבר אין אדם עושה קינוניא על ההקדש ואלא הא [ג]דאמר רב הונא [ג]שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין עושה קינוניא על [ב] הקדש לימא כתנאי אמרה לשמעתיה לא עד כאן לא פליגי אלא בבריא אבל בשכיב מרע דברי הכל אין אדם עושה קינוניא על ההקדש מ"ט [ג]אין אדם חוטא ולא לו איכא דאמרי בבריא דכ"ע לא פליגי [ג](דאין) אדם עושה קינוניא על הקדש והכא בנדר שהודר ברבים קמיפלגי [°] מר סבר יש לו הפרה ומ"ס אין לו הפרה ואיבעית אימא דכ"ע נדר שהודר ברבים [ד]יש לו הפרה והכא בנדר שהודר על דעת רבים קמיפלגי ואלא הא דאמר אמימר [ד]נדר שהודר ברבים יש לו הפרה על דעת רבים אין לו הפרה לימא כתנאי אמרה לשמעתיה ותו רבי יהושע אומר אינו צריך אינו מועיל מיבעי ליה אלא הכא בשאלה דהקדש קמיפלגי והתניא המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ר"א אומר כשהוא מגרשה ידור הנאה רבי יהושע אומר אינו צריך וא"ר אלעזר ברבי שמעון הן הן דברי בית שמאי הן הן דברי ב"ה [ה]שב"ש אומרים הקדש טעות הקדש וב"ה אומרים הקדש טעות אינו הקדש: וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו': [ו]משה בר עצרי ערבא [ד] דכלתיה הוה ורב הונא בריה צורבא מרבנן הוה ודחיקא ליה מילתא אמר אביי ליכא דנסבי עצה לרב הונא דליגרשה לדביתהו ותיתבע כתובתה מאבוה ולהדרה מיהדרי א"ל רבא והאנן ידור הנאה תנן ואביי אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש לסוף איגלאי מלתא דכהן הוה אמר אביי [ז]בתר עניא אזלא עניותא ומי אמר אביי הכי [ח]והאמר אביי איזהו רשע ערום [ח]זה המשיא עצה למכור בנכסים כרבן [ה] [שמעון בן] גמליאל בריה שאני וצורבא מרבנן שאני ותיפוק ליה דערב [ו] [י]דכתובה לא משתעבד

קבלן

מתני' ידור הנאה. ידור שלא יחזירנה לעולם דשמא משום ערמה מגרש לה שתגבה כתובתה מן ההקדש ויחזירנה: **קינוניא.** ערמה: **גמ' לימא כתנאי אמרה לשמעתיה.** ולאו דברי הכל היא: **אלא בבריא.** דהתם קאמר ר"א דאדם עושה קינוניא על ההקדש משום דמאי דשקיל מהקדש ליהוי דידיה: **אבל בשכיב מרע.** דלמיתה קאי: **אין אדם חוטא ולא לו.** להרויח בשביל אחר לא יחטא: ר"א סבר כיון דמדרינן ליה ברבים שלא יחזירנה שוב אין לו הפרה הלכך מהני הנדר ומדרינן: **יש לו הפרה.** ומש"ה אינו צריך דהא לא מהני מידי: **על דעת רבים.** שאומרים לו נדור: **בשאלה דהקדש פליגי.** ר"א סבר אין נשאלין על ההקדש לחכם ואפילו אומר לו לחכם לא לדעת כן נדרתי והקדש טעות הוא אפ"ה אין חכם מתיר נדרו הלכך זה המגרש את אשתו [ז] בהקדישו מתחרט ואינו מוצא חכם שיתירנו ולכך עושה קינוניא זו ורבי יהושע סבר נשאלין על הקדש [ח] והכא אינו צריך לידור הנאה דאי משום קינוניא הוה עביד הוה מתשיל על נדריה ולא [ט] בעי לגרשה: **והתניא.** בניחותא דבשאלה פליגי: **הן הן דברי ב"ש הן הן כו'.** מחלוקת ר"א ורבי יהושע היינו נמי מחלוקת ב"ש וב"ה: **הקדש טעות הקדש.** ואין שאלה להקדש. הקדש טעות כגון שור לבן היוצא מביתי [י] הקדש ונמצא שחור: **אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש.** שיאמרו לו דור הנאה ילך בצנעה ויגרשנה: **דכהן הוה.** רב הונא ולאו הוה מגרשה לא מצי לאהדורה: **כרשב"ג.** במס' כתובות (דף צה:) האומר בשעת מיתה נכסיי לך ואחריך לפלוני וירד הראשון ומכר [ואכל כו'] רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר הראשון וה"נ הוי רשע ערום:

קבלן

לכי יגרשנה ידור הנאה. תימה לרבי למה ידור הנאה וכי מה הוא עושה והלא אינו רוצה שגובה מן ההקדש ואדרבה לאשה היה לו לקונסה שגובה מן ההקדש וי"ל כיון דחיישינן שמא עשה קינוניא על ההקדש או על הערב שהכניס בערבות לדידה לא קנסוה רבנן ולו ראוי לדור כדי לידע [אם] כוונתו להערים ולא תועיל לו כוונתו [יא]שהדירוה: **אלא הא דא"ר הונא** שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן כו'. וא"ת והרי בפ' בתרא דב"ב (דף קעה. ושם) מוקי למלתיה דרב הונא בדנקיט שטרא וא"כ היכי שייך הכא חששא דקינוניא הרי השטר מקויים ביד פלוני ובודאי קושטא קאמר וי"ל דע"כ איכא חששא דקינוניא דאי לא אמר מנה לפלוני בידי אפילו היה לו שטר בידו לא יטול אלא בשבועה והשתא דאמר מנה לפלוני בידי נוטל בלא שבועה וה"נ איתא בפרק שבועת הדיינין (שבועות מב: ושם) גבי הא דתנן נשבעין לקטן ולהקדש ומפרש בגמ' עלה להקדש ליפרע מנכסי הקדש [ופריך] תנינא מנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה מה לי משועבד להדיוט מה לי משועבד לגבוה סד"א להדיוט הוא דאדם עושה קינוניא להדיוט אבל להקדש אין אדם עושה קינוניא להקדש קא משמע לן והא אמר רב הונא שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קינוניא על ההקדש [יב] הני מילי שכיב מרע דאין אדם חוטא ולא לו אבל בריא אדם עושה קינוניא להקדש אלמא אשכחן התם קינוניא גבי שבועה ה"נ אמרינן הכא מיהו תימה לפי מאי דמסיק התם דווקא בשכיב מרע אמר רב הונא דאין אדם עושה קינוניא להקדש אבל בריא אדם עושה קינוניא להקדש והכא אמר דבבריא פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע ואמר רבי יהושע דאין אדם עושה קינוניא להקדש וא"כ נימא דרב הונא דלא כרבי יהושע וי"ל דקינוניא זוטרתי כגון להפטר עצמו משבועה בריא עושה קינוניא להקדש [יג] ומ"מ מייתי שפיר ממילתא דרב הונא על מתני' מכ"ש דאפילו קינוניא בשבועה א"ר הונא דאין אדם עושה להקדש כ"ש קינוניא דמתניתין לגרש אשתו: **דחזקה אין אדם חוטא ולא לו.** ולכך נאמן להגבותו בלא שבועה ואע"ג דאין נזקקין מנכסים משועבדים ומהקדש דהוי כמשעבדי כדאיתא בפרק שבועת הדיינין (שבועות מב: ושם) אלא בשבועה וכיון דלא חיישינן שעשה קינוניא להודות כמה חייב כמו כן אין לחוש כאן שמגרש אשתו ולחזור ולישאנה שאין סברא שיעשה קינוניא על ההקדש גבי גירושין יותר מש"מ [יד]: **מר** סבר יש לו הפרה. וא"ת נהי נמי דיש לו הפרה מ"מ קי"ל דצריך לפרט הנדר וא"כ אי אתי קמי חכם לא מיפר ליה וי"ל דאין צריך לפרט הנדר כי אם הלשון שנדר בו אבל א"ל לפרש למה נדר ולא דמי להיא דגיטין פ' השולח (דף לה:) גבי כהן שנשא אשה בעבירה דאמר עלה נודר ועובד יורד ומגרש [טו] דאמרת עלה דצריך לפרש ומש"ה לא מתיר ליה חכם שהרי התם הוא נודר שלא יהנה מאשתו פסולה כשיבא לפני חכם ומפרש לו נדרו לא יתיר לו אבל הכא לא ימנע מלהתיר אפי' אם ישמע הלשון שנדר:

בשאלה דהקדש קמיפלגי. פי' דלר' יהושע יש שאלה לפיכך אין צריך להדיר הנאה מאשתו אם יגרשנה דלא חיישינן דמשום קינוניא לגבות מן ההקדש הוא מגרשה דלמה לו לגרשה ישאל על ההקדש ויהיה הקדש בטעות ואז לא יהיה הקדש ותימה קצת דקי"ל כבית הלל דהקדש בטעות לא הוי הקדש וא"כ יש שאלה וא"כ [טז] היאך קאמר רב הונא דבבריא אדם עושה קינוניא להקדש ולמה יעשה קינוניא כיון דמצי שאיל על ההקדש כמו שאמר ר' יהושע ולפי מה דפרישית לעיל ניחא דקינוניא דשבועה דבר שהוא קל עביד ולא ישאל על הקדשו אבל [יז] גבי גירשה כי האי לגרש אשתו כדי להחזירה לא עביד כיון דמצי שאיל על הקדשו: **ותיפוק** ליה דערב הוא וכו'. תימה אמאי לא פריך הכי כל הני פירכות אמתני' וי"ל דעל מתני' לא רצה להקשות לפי שהיה פשוט לתרץ דהוה ליה ואשתדיף:

ערב

מסורת הש"ס

א) ב"ב קעג., ב) שם קעד: [שבועות מב:], ג) [קדושין סג: ב"מ ה:], ד) [גיטין לו. מכות טז. בכורות מו.], ה) נזיר ל: ב"ב קכ:, ו) ב"ב קעד:, ז) [ב"ק לב. וש"נ], ח) [כתובות לה: ב"ב קלז. קעד: סוטה כא:],

מוסף רש"י

הערב לאשה בכתובתה. ואין לבעל נכסים והיה בעלה מגרשה וצריך הערב לפורעה כתובתה מכיסו, **ידירנה הנאה.** ידירנה הבעל הנאה על דעת רבים נדר שאין לו הפרה שלא יוכל להחזירה, דחיישינן שמא דעתו להחזיר את אשתו ולאכול כתובתה לאחר שנתקבלה כתובתה מן הערב וקנוניא בעלמא הוא דעבדי בעל ואשתו על נכסיו של ערב (רשב"ם ב"ב קעג:). **מנה לפלוני בידי.** הגביהו תחלה מן הנכסים שהקדשתי (שבועות מב:). **אין אדם חוטא ולא לו.** בדבר שאינו נהנה ממנו (קדושין סג:) **בשביל יורשין** (שבועות מב:). **על דעת רבים.** אמרו לו הרי אנו מדירים אותך על דעתנו (גיטין לו.) **על דעת רבים ועל דעת ב"ד** (מכות טז.). **איזהו רשע ערום.** המתעבר על ריב לא לו ומבטל מחשבת הנותן שאמר נכסי לך ואחריך לפלוני וברצונו לא היה ראשון מוכר לאחרים להפסיד אחריך, ערום דמכל מקום מצליח הוא ומה שעשה עשוי, שהנותן לא מיחה בשעת המתנה כרשב"ג דאמר אם קדם ראשון ומכר מה שעשה עשוי, כי אין לאחריך אלא מה שישייר ראשון והרי לא שייר כלום (רשב"ם ב"ב קעד:).

רבינו גרשום

מתני': המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה. הרי היו הנכסים משועבדים לכתובה ואינן קדושין הקדש גמור ואם מגרש את אשתו הרי היא גובה מאותו הקדש: [ר' אליעזר אומר כשהוא מגרש ידירנה] ידור הנאה. שלא יחזירנה ולא יהנה ממנה עוד דחיישינן שמא בתחבולה עשה את זה שבשביל כך גירשה כדי שתגבה כתובתה מן ההקדש ואח"כ יחזירנה ויאכל הנכסים עמה: [ור' יהושע אומר אינו צריך. להדירה]: הערב לאשה בכתובתה. אדם אחר שנעשה לה ערב ע"י בעלה בשעת נשואיה שאם לא יפרע לה בעלה כתובתה כשיגרשנה שיפרע לה הוא והיה בעלה מגרשה כדי שתחזור על הערב לתובעו כתובתה: [ידירנה. דחיישינן שמא עשו קינוניא]: גמ': מנה לפלוני בידי נאמן. דאותו מנה אינו קדוש דאינו שלו: [דברי הכל. בין ר' אליעזר בין ר' יהושע דנאמן]: דאין אדם. שמת חוטא לומר אינו הקדש לצורך אחר אלא א"כ ודאי הוא כן]: בנדר שהודר ברבים. שהדיר את אשתו ברבים [קא מיפלגי: מר סבר. ר' יהושע]: יש לו הפרה. ואינו מועיל כלום הלכך מה הנאה יש במה שידירנה לכשתגבה כתובתה יחזירנה: [ור' אליעזר סבר אין לו הפרה]: על דעת רבים. שהזקיקוהו רבים להדירה: ותו [הא דקתני] ר' יהושע אומר אינו צריך. [שידירה]: אינו מועיל שידירנה מבעי ליה הואיל ויש לו הפרה: בשאלה דהקדש קא מיפלגי. שכשהקדיש נכסיו גירש את אשתו וגבתה כתובתה מהו אם יכול זה המקדיש לשאול על הקדשו לפני החכם ולומר אילו הייתי יודע שהיא יכולה לחזור ולגבות כתובתה מן ההקדש לא הייתי מקדיש ונמצא שלא היה הקדש שהיה הקדש טעות ושמא יהיה מחזיר את אשתו והיו אוכלים הנכסים הלכך קסבר ר' אליעזר ידירנה הנאה כדי שלא יהא נשאל ור' יהושע סבר אינו צריך להדירה שאין אדם יכול להשאל על ההקדש שאפילו יאמר על דעת כן לא הקדשתי אפ"ה הוי הקדש דהקדש טעות הוי הקדש: [והתניא. בניחותא]: ב"ש כר' יהושע ואין נשאלין וב"ה [א] כר' אליעזר ונשאלין הלכך ידירנה: ודחיקא ליה מילתא. שירד מנכסיו: [והא אנן] ידור הנאה תנן. דב"ד שיגרשנה בפניהם יאמרו לו תדור הנאה שלא תחזירנה עוד לעולם: אטו כל דמגרש [ב] בי דינא מגרש. אפילו בפני ג' הדיוטות יכול לגרש שאינן יודעין שצריך להדירה: [דכהן הוא. שאסור בגרושה]: המשיא עצה למכור בנכסים כו'. נכסי לך ואחריך לפלוני [ירד הראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר ראשון הכא נמי רשעות וערמומית הוה דמסיב ליה עצה]: בריה שאני. [דסבר] דסוף דבר ראוי הוא ליורשו: וצורבא מרבנן שאני. דמצוה להשיאו עצה כדי שיהיו לו נכסים ויעסוק בתורה: [וערב דכתובה לא משתעבד. כדאמר לקמן]:

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ז מהל' ערכין הל' יז ופי"ז מהלכות אישות הל' י:

יג ב מיי' פי"ז מהל' אישות הלכה ט ועי' בהשגות ובמ"מ טוש"ע אה"ע סימן קב סעיף ז [וברב אלפס כתובות פי"א דף קכג.]:

יד ג מיי' פ"ז מהלכות ערכין הלכה יט:

טו ד מיי' פ"ו מהלכות שבועות הלכה ח סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סימן רכח סעיף כג:

טז ה מיי' (פי"ז מהל' אישות הלכה ט) פי"ב מהלכות זכייה ומתנה הלכה ט [טוש"ע חו"מ סימן רמח סעיף ג] (טוש"ע אה"ע סי' קב סעיף ז):

יז ו מיי' פכ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ו ועיין בהשגות ובמ"מ ובל"מ ופי"ז מהלכות אישות הלכה ט ועיין בהג"ל טוש"ע אה"ע סי' קב סעיף ו:

גליון הש"ס

גמרא מר סבר יש לו הפרה. עיין תוי"ט פ"ה מ"ה דבכורות ד"ה בני הכנסת:

שינויי נוסחאות

א] כיוצא בו ארשב"ג הערב. ס"א וכן היה רשב"ג אומר הערב כו' (ש"מ), ב] על ההקדש לימא (ש"מ), ג] פליגי דאדם עושה (ש"מ וכ"ה בברה"ז), ד] ערבא בכתובתה דכלתיה (ש"מ), ה] בדפו"ר כרבן גמליאל. וכ"ב. ס"א רשב"ג (ש"מ), ו] לערב הוא וערב דכתובה (ש"מ), ז] אשתו מתחרט בהקדשו ואינו (ש"מ), ח] הקדש והלכך אינו צריך (ש"מ), ט] ולא הוה בעי (ש"מ), י] מביתי ראשון הקדש (ש"מ), יא] כשהדירוהו (צ"ק), יב] קינוניא להקדש אמרי הני מילי (ש"מ), יג] להקדש אבל קנוניא כי האי לגרש אשתו ולהחזירה אפשר רב הונא כר' יהושע דבריא נמי לא עביד ומ"מ (ש"מ), יד] יותר משאמר מנה לפלוני בידי. צ"ק ע"ש, טו] ומגרש דאמרי' עלה דצריך (ש"מ), טז] וא"כ היכי קאמר (ש"מ), יז] אבל הרגשה כי האי [ותיבות גבי גירשה נמחק] (ש"מ),

שיטה מקובצת

חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש. וגובה שלא בשבועה אף על גב דאין נפרעין מנכסים משועבדים להדיוט בלא שבועה וכ"ש מאלו נכסים שהן משועבדים להקדש הכא אין צריך לישבע להוציא את עצמו מחשש קנוניא ובמתני' נמי אמר רבי יהושע דאין צריך לידור להוציא עצמו מחשש קנוניא. תוס' הרא"ש ז"ל: מ"ט אין אדם חוטא ולא לו. ולהכי אמר רב הונא במילתיה שכיב מרע דכולהו מודו אבל בבריא פליגי, א"נ רב הונא אמר דוקא שכיב מרע לא חיישינן לקנוניא דאין אדם חוטא ולא לו אבל בבריא חיישינן לקנוניא ואף ר' יהושע מודה, דהא דלא חייש ר' יהושע במתני' לקנוניא משום דאמרי' דודאי לא היה מגרש את אשתו לעשות קנוניא להקדש דאם הוא מתחרט על שהקדיש את נכסיו ישאל על הקדשו וזה נוח וקל לעשות ממה שיגרש את אשתו, אבל בהא דרב הונא חייש לקנוניא דנוח לו לומר מנה לפלוני בידי מלשאול על הקדשו.

תוס' הרא"ש ז"ל: **ואביי אטו כל מאן דמגרש בבי דינא מגרש.** ראיתי מן הגדולים שדקדקו מכאן שאם לא הדירוה בשעת נתינת הגט שוב אין מדירין אותה, דאי לא תימא הכי מאי קאמר אביי אטו כל מאן דמגרש בבי דינא מגרש, מאי נפקא מינה אם לא יגרש בב"ד מ"מ כשתבוא לגבות כתובתה מחמיה ידירנה הנאה, ולא נהירא לי דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם וכי כל המגרש את אשתו שואלין אותו בית דין אם יש לאשתו ערב בשביל כתובתה שידירוהו הנאה, ואף את"ל אי אפשר שלא יצא הקול שיש לה ערב בכתובתה מכל מקום אכתי ילך ויגרשנה בעיר אחרת, ועוד דמילתא בלא טעמא הוא ומה אם ב"ד בלא תביעתו דורשין טובתו וטוענין לאלם הוא עצמו לא כ"ש, על כן אני אומר אם ידעו בית דין הערבות מדירין אותו כ"ש אם לא הדירום ב"ד והערב תובע בשעה שהיא באה לגבות שידירום, ומתני' אתא לאשמועינן דב"ד היודעים בערבות לא ישתדלו בערבות עד שידירוהו הנאה ואפילו אם אין הערב שם או אם ישנו שם ושותק כגון זה פתח פיך לאלם, והכי קאמר אביי אטו כל מאן דמגרש בבי דינא שיודעין שחמיה נתערב בכתובתה הוא מגרש ילך לב"ד שאין יודעין הערבות ויגרשנה ותו ליכא למיחש שידירנה חמיה הנאה כשתתבע כתובתה דודאי אי הוה ידע בגירושין היה מוחה שלא יגרשנה עד שידור הנאה כי היה יודע שאז לא יגרשנה אבל כיון שנתגרשה ניחא ליה טפי שתאכל כתובתה עם בנו משתכניסנה לאיש אחר. תוס' הרא"ש ז"ל:

א) פי' רבינו בזה הוא היפוך מפי' כל המפרשים ז"ל דאדרבה ר"א סבר דיש שאלה בהקדש כב"ה ופשוט די"ל דגם הרמב"ס ז"ל בפ"ז מהלכות ערכין פירש כן ונסתלק בזה מה שתמה עליו הר"ן בפי"א דכתובות וגם מה דהקשו המפרשים דר"א אדר"א דפסחים מ"ו ודו"ק.

ב) נראה דל"ל בבי דינא רבא וכן גרס רבינו בהדיא בב"ב קע"ד ע"ש.